

عنوان : تاثیر فضای مجازی بر تزلزل بنیان خانواده

استاد راهنما :

استاد شهین عطار زاده

نویسندگان :

زهرا بیت سیاح

حسنه شریفی

آمنه دشت بزرگ

حوزه علمیه: فاطمه الزهراء (سلام الله علیها) اهواز

استان خوزستان

چکیده

امروزه فضای مجازی به عنوان یک پدیده نوین و یکی از مظاهر بارز و تاثیرگذار عصر اطلاعات به سرعت به بخش جدایی ناپذیری از زندگی روزمره انسان ها تبدیل شده است در عصر دیجیتال ارتباطات انسان ها دیگر محدود به تعاملات فیزیکی نیست و تغییراتی در نحوه ارتباط انسان ها به وجود آمده است این تغییرات امروزه بر نهاد خانواده که نقش بسیار مهمی در شکل گیری شخصیت ارزش ها و رفتارهای افراد ایفا می کند و به عنوان یک سیستم اجتماعی از ویژگی های منحصر به فردی برخوردار است به وجود آمده و بر ابعاد مختلف سلامت افراد و ویژگی های شخصیتی آن ها تأثیرات قابل توجهی ایجاد کرده از آن جایی که جامعه ی ما نیز به فن آوری اطلاعات و ارتباطات اهمیت داده شده است این پژوهش درصدد بررسی تحولات فضای مجازی بر ارتباطات افراد و تعاملات آن ها و تاثیر این فضا بر بنیان خانواده است مقاله با هدف بررسی تاثیر فضای مجازی بر تزلزل بنیان در خانواده می پردازد و بررسی و گردآوری اطلاعات از منابع کتابخانه ای استفاده شده است هدف این تحقیق شناخت و تحلیل تأثیرات منفی فضای مجازی بر ابعاد مختلف سلامت ابطال وقت خانواده اصول اعتقادی خانواده ها بر روابط اجتماعی اعضای خانواده بر کودکان خانواده بر زنان خانواده بر مردان بر روابط زوجین سوء استفاده دشمن از طریق فضای مجازی می پردازد. پژوهش حاضر به روش توصیفی- تحلیلی می باشد.

کلید واژه: خانواده، فضای مجازی، تزلزل

مقدمه:

فضای مجازی به عنوان یکی از مظاهر بارز و تاثیرگذار عصر اطلاعات به سرعت به بخش جدایی ناپذیری از زندگی روزمره انسان ها تبدیل شده است در عصر دیجیتال ارتباطات انسان ها دیگر محدود به تعاملات فیزیکی نیست و نحوه ارتباط انسان ها را به کلی تغییر داده است خانواده به عنوان واحد بنیادی و اولیه جامعه که نقش بسیار مهمی در شکل گیری شخصیت ارزش ها و رفتارهای افراد ایفا می کند و به عنوان یک سیستم اجتماعی از ویژگی های منحصر به فردی مثل محبت و حمایت انتقال فرهنگ و ارزش ها به فرزندان و رشد و تربیت آن ها را برعهده دارد نه تنها از این تحول بی نصیب نمانده بلکه به طور مستقیم و غیر مستقیم تحت تاثیر تغییرات ناشی از استفاده از فضای مجازی قرار گرفته است و بسیاری از کارکردهای خانواده ها را دچار اختلال شده است که عدم آشنایی کامل با فضای مجازی می تواند آسیب هایی را برای خانواده ها به بار آورد.

سمائی نوروزی، آزاده، در مقاله آسیب شناسی تاثیر فضای مجازی و شبکه های اجتماعی بر بنیان خانواده می گوید شبکه های مجازی ابزار جنگ نرم دشمن هستند که هدف آن نابودی خانواده هاست. شبکه های اجتماعی نقش پررنگی در دنیای امروز دارند و نمی توان آنها را نادیده گرفت. این شبکه ها بر ابعاد مختلف زندگی فردی و اجتماعی افراد تاثیر گذارند. هاجر آقا جانی در مقاله تاثیر فضای مجازی بر تزلزل بنیان خانواده آورده که پیدا شدن تکنولوژی های جدید ارتباطی در این دوران به همراه تغییرات و تحولاتی که در فضای مجازی به وجود آمده است، خیلی از فعالیت های خانواده ها را دچار مشکل و بغرنج کرده است. در موضوع آسیب شناختی نهاد خانواده، یکی از مباحث مهم، بررسی و شناخت آسیب های ناشی از تغییرات و تحولات خانواده است. تغییراتی که خود منشاء آشکار شدن دگرگونی هایی عمیق و مهم در نوع روابط و ارزش های خانوادگی می باشند. خیلی از این دگرگونی ها و تغییرات از بیرون، بر خانواده فشار می آورند. از وقتی که اینترنت و فضای مجازی وارد محیط زندگی بشر شده تا به امروز، علی رغم تمام فواید و مزیت های آن، مشکلات و دل نگرانی هایی را برای خانواده به همراه داشته است. مطلبی که در همه ی جوامع اهمیت داشته و مختص به جامعه و یا منطقه ی خاصی نمی شود. ویژگی های خاص فضای مجازی و اینترنت و جدید بودن این تکنولوژی، بسیاری از پدر و مادرها، مهلت و زمان و یا انرژی کافی برای آشنایی دقیق با این فضا و استفاده های آن را به دست نیاورده اند و این عدم آشنایی والدین با این فضا و همین طور در مقابل استفاده مداوم نوجوانان و جوانان وحتى کودکان از اینترنت و فضای مجازی باعث شده است که یک فضای محرمانه در خانه برای فرزندان ایجاد شود و بدون نظارت والدین غرق در این فضا شوند و به سایت های مختلف دسترسی پیدا کنند و متاثر از فضاهای آلوده و ناسالم موجود در اینترنت شوند. در این تحقیق نویسنده به بررسی اساسی ترین آسیب های فضای مجازی و تزلزل بنیان خانواده پرداخته است.

اولین تاثیر فضای مجازی بر بنیان خانواده بر سلامت اعضای خانواده است

تاثیر فضای مجازی بر سلامت خانواده

فضای مجازی میتواند تأثیرات زیادی بر ابعاد مختلف سلامت داشته باشد و سلامت جسمانی، روحی و روانی اخلاقی، اجتماعی، معنوی، اقتصادی خانواده تأثیرات منفی در بین اعضای خانواده ایجاد کند.

۱. آسیب بر سلامت جسمانی

استفاده زیاد از فضای مجازی آسیب های جسمانی زیادی را به همراه دارد صرف وقت در فضای مجازی و یک جا نشستن به ستون فقرات فشار زیادی وارد می کند و پایین نگه داشتن سر برای مدت طولانی به گردن و ستون فقرات آسیب های جدی وارد می کند. نگاه کردن زیاد به گوشی و تبلت خصوصا در شب مشکلات بینایی را برای انسان به همراه دارد و باعث شب کوری و ضعیف شدن چشم هم می شود. حتی در مواقعی گرفتن تلفن همراه برای مدت طولانی پوست دست را ملتهب کرده و انگشتان و تاندون ها خسته می شوند و به مرور زمان ضعیف می شوند وقتی انسان فعالیتی ندارد اندک اندک وزن او بیشتر خواهد شد و چاقی عوارض زیادی چون دیابت و چربی خون برای او به همراه می آورد اما چون بیشتر این تأثیرات متوجه زنان است زنان باید به سلامت خود اهمیت دهند تا بتوانند سلامت دیگر اعضای خانواده را تضمین کنند از ملزومات سلامت زنان ورزش و تحرک جسمانی است که متأسفانه به دلیل صرف وقت بسیار در فضای مجازی نادیده گرفته میشود که این استفاده زیاد از فضای مجازی تحرک را از آن ها می گیرد. آنها بدن هایی همیشه خسته، سست و کسل پیدا می کنند بدنی که سست باشد، انرژی کار جدیدی را ندارد، نمی تواند به فرزند آوری درست فکر کند و پندارش این است که از پس آن برنمی آید به هر حال زنانی که صفت تربیت و حمایت در وجود آن توسط خداوند متعال به ودیعه گذاشته شده و برآمدن از عهده این مسئولیت خطیر با وجود ضعف و آسیب های جسمانی که در اثر فضای مجازی بر او مترتب شده به نتیجه بهینه نخواهد رسید مردان نیز به عنوان پدر خانواده نقش اساسی در بین اعضای خانواده ایفا می کنند و همراهی آن ها با زنان و مادران خانه در تربیت و حمایت از فرزندان اهمیت بیشتری دارد که سلامت خود را با استفاده ناصحیح از فضای مجازی به خطر نیندازند تا بتواند با حفظ سلامتی خود سلامت دیگر اعضای خانواده و فرزندان را حفظ کند

۲. آسیب بر سلامت روحی و روانی

فضای مجازی می تواند به صورت ناخودآگاه و بدون آن که حتی مطلع باشیم به سلامت روان ما آسیب برساند اگرچه استفاده از اینترنت و فضای مجازی سبب افزایش ارتباطات اجتماعی و روابط بین فردی شده است، اما

وابستگی به این فضاها اثرات منفی بسیاری بر سلامت روان ما برجای می‌گذارد. این روزها گوشی‌های هوشمند و تبلت وسیله‌ای است که در دست هر قشر و سنی در جامعه دیده می‌شود. این وسیله‌ی ارتباطی علیرغم فوایدی نظیر سهولت ارتباطات، مضراتی نیز بر سلامت روان مخصوص بر قشر نوجوانان و جوانان شده است. مطالعات نشان داده‌اند که استفاده بیش از حد از فضای مجازی به ویژه در نوجوانان می‌تواند موجب افزایش مشکلات روانی مانند افسردگی و اختلالات خواب گردد استفاده بیش از حد از شبکه‌های اجتماعی در محیط خانواده با کاهش سطح ارتباطات عاطفی، میزان گفتگو در خانواده را حتی از ۱۵ دقیقه در روز هم کمتر کرده است. کارشناسان معتقدند ارتباطات اجتماعی از طریق شبکه‌های مجازی و اینترنت بسیار ضعیف‌تر از ارتباطات واقعی است و در دراز مدت به انزوای اجتماعی، افسردگی و به خطر افتادن سلامت روان افراد می‌انجامد.

مقایسه کردن خود با دیگران از طریق دنبال کردن عکس‌هایی که دیگران در صفحات اجتماعی خود به نمایش می‌گذارند یا پیگیری روابط عاطفی دیگران از طریق به اشتراک‌گذاری استوری‌ها و استاتوس‌ها در فرد سبب ایجاد احساس تزلزل می‌شود. طی مطالعات صورت گرفته در دانشگاه کپنهاگ بسیاری از مردم از حسادت فسیبوی رنج می‌برند. در حالیکه افرادی که زمان کمتری را در فضای مجازی سپری می‌کنند از زندگی خود احساس رضایت بیشتری می‌کنند.

آگاهی بیشتر در مورد مدت زمانی که صرف چک کردن پروفایل آنلاین افراد در فضای مجازی می‌شود می‌تواند به تمرکز بیشتر ما بر روی خودمان و تقویت اعتماد بنفس در ما شود.

استفاده افراطی از فضای مجازی می‌تواند منجر به اختلالات خواب گردد براساس آنچه در رسانه‌های اجتماعی می‌بینیم هنگامی که احساساتی مثل اضطراب یا حسادت را تجربه می‌کنیم هوشیاری ذهن ما بالاتر می‌رود و این مانع خواب می‌شود، ضمن اینکه نور موبایل ترشح ملاتونین را سرکوب می‌کند. ملاتونین هورمونی است که به ما کمک می‌کند احساس خستگی کنیم و برای خواب آماده شویم. علاوه بر این تأثیرات مشاهده رفتارهای پرخاشگرانه در تصاویر ویدئویی و تقلید همان رفتارها در کودکان و نوجوانان از جلوه‌های پرخاشگری در فضای مجازی است به طوری که تکرار تماشای صحنه‌های خشونت آمیز خشونت را به یک امر عادی و پدیده عمومی تبدیل می‌کند همچنین مشاهده کلام پرخاشگرانه در فضای مجازی مخصوصاً از طریق مشاهده کامنت‌های پرخاشگرانه نیز می‌تواند باعث آموزش خشونت به کودکان شود و روان آن‌ها تأثیرات زیادی بگذارد. (آیت الهی ۱۴۰۰، ص ۵۱)

تفاوت تصاویر دیده شده در فضای مجازی با زندگی واقعی و مقایسه خود با دیگران آزارها و تمسخرآمیز مجازی کاربران شبکه‌های اجتماعی به خصوص اینستاگرام هنگام حضور در شبکه‌های مجازی خود را با دیگران مقایسه می‌کنند و ساعت‌ها ذهنشان درگیر می‌شود درواقع افراد باطن زندگی خود را با ظاهر زندگی

دکتر بهمن بهمنی مدیر کل دفتر ازدواج و تعالی خانواده وزارت ورزش و جوانان در گفتگو با ایسنا بیان می کند حضور بیش از حد در شبکه های مجازی یکی از دلایل کاهش تمایل افراد برای پیگیری جدی امری ازدواج است چرا که با برقراری ارتباط های متعدد نیازهای عاطفی، اطلاعاتی و ارتباطی خود را ارضا می کنند.

و همین امر انگیزه آنان را برای برخورداری از ارتباطات با ثبات و متعهدانه کاهش می دهد از طرفی قشر نوجوان نیز به علت هیجان طلبی و ارضای نیازهای روانی و پنهان ماندن هویت آنان در شبکه های اجتماعی به دوستیابی با جنس مخالف در شبکه های اجتماعی مجازی گرایش بیشتری دارند و همین امر زمینه ساز پیدا کردن روابط جنسی در فضای مجازی می شود که سبب کاهش رغبت به ازدواج در آنان است.

از طرفی افراد در فضای مجازی با نشان دادن ازدواج زوج های جوانی که در اوایل زندگی خود از همسر و خانه و وسایل لوکس و مراسم عروسی آنچنانی بهره مند هستند باورهای غلط را تبلیغ می کنند و راه تشکیل یک زندگی ساده و با آرامش را برای جوانان دشوار می کنند در صورتی که این فرهنگ به شدت با فرهنگ گذشتگان ما منافات دارد.

به همین دلیل حضور هدفمند مدیریت شده در فضای مجازی و حساسیت نسبت به زمینه های آسیب زای آن می تواند زمینه را برای استفاده بهینه از این ابزار مدرن فراهم کند. متأسفانه اکثر افرادی که در حال استفاده از این فضای هستند با فرهنگ صحیح استفاده از آن آشنا نیستند بنابراین یکی از اثرات سوء فضای مجازی اثر آن بر ازدواج فرزندان خانواده است.

هفتمین تاثیر فضای مجازی بر مسئله طلاق در خانواده

یکی از اثرات فضای مجازی اثر آن بر مسئله طلاق در خانواده است. طلاق در لغت به معنای رهایی، آزاد کردن، ترک کردن، واگذاشتن و مفارقت و جدایی است. (آذرتاش، ۱۳۸۵)

یکی از مسائلی که بین زن و مرد رخ می‌دهد مسئله طلاق است.

ورود بی‌قاعده‌ی فضای مجازی و رسانه‌ها به حریم خصوصی خانواده‌ها تغییرات محسوسی در نقش‌ها و وظایف افراد در خانواده به وجود آورده است که تحکیم نظام خانواده را دگرگون کرده است.

بر اساس یک پژوهش بر اساس فرمول کوکران از جامعه ۳۳۷۸۰۶ نفری زنان و مردان متأهل ساکن در منطقه ۸ تهران، ۳۰۰ نفر با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای به عنوان حجم نمونه انتخاب و بررسی شدند.

پژوهش نشان داده است که ۹۶ درصد از همسران از فضای مجازی استفاده می‌کنند و میزان طلاق عاطفی در حد متوسط است همچنین نتایج نشان داده است که بین استفاده از فضای مجازی و صمیمیت همسران و بین فضای مجازی و رضایت جنسی زوجین رابطه منفی و معناداری وجود دارد. (پژوهش‌های جامعه شناختی، شماره ۲، تابستان ۱۴۰۰)

با توجه به سهولت دسترسی فضای مجازی برای همه و آگاهی نداشتن از تاثیرات آن بر زندگی شخصی، افراد وارد این فضا می‌شوند و زمان زیادی از روز خود را در آن سپری می‌کنند در صورتی که افراد باید نسبت به تهدیدات آن هوشیار باشند تهدیداتی همچون دور کردن زن و مرد از یکدیگر، به خطر افتادن امنیت شخصی، طلاق عاطفی، اعتیاد روانی و ایجاد روابط خارج از چارچوب خانواده از جمله اثرات مستقیم و غیرمستقیم فضای مجازی می‌تواند باشد.

در چنین فضایی فرد متأهل احساس مسئولیت در قبال همسر و خانواده‌ی خود ندارد و مانند فرد مجرد دوستی‌های اینترنتی تشکیل می‌دهد. در واقع طلاق عاطفی زمانی رخ می‌دهد که دو نفر زیر یک سقف با یکدیگر زندگی می‌کنند اما ارتباط عاطفی زوجین به مرور زمان به حداقل می‌رسد و پس از آنکه رابطه عاطفی کاهش یافت امکان طلاق حقیقی وجود دارد. در واقع با توجه به استفاده بی‌قاعده از شبکه‌های اجتماعی نیازهای افراد و توقعات آنها افزایش یافته و به جای اینکه فرد عواطف و نیازهای خود را واقع بینانه از همسر خود دریافت کند

از طریق فضای مجازی دریافت می‌کند در نتیجه این افراد مدتی همدیگر را تحمل کرده و بعد از همدیگر جدا می‌شوند. قبل از طلاق حقیقی طلاق عاطفی صورت می‌گیرد و فضای مجازی به روی طلاق عاطفی تاثیر مستقیم دارد و باعث کاهش روابط زوجین از لحاظ همراهی و همدلی کردن دارد.

شبکه‌هایی که ارتباط ناپسند را برقرار می‌کنند طی مرور زمان باعث ایجاد فاصله و سوء تفاهم می‌شوند که به دنبال آن خشونت لفظی و فیزیکی بوجود می‌آید که در نهایت باعث از هم پاشیدگی خانواده می‌شود.

به همین دلیل آنچه که علت افزایش طلاق در دنیای امروزه است وضعیت زندگی اجتماعی و روابط و اخلاق انسان مدرن است که علل طلاق و گسست خانواده را افزایش داده است دنیای مدرن انسانی را پروراندن است که اصل در زندگی او لذت و بهره‌مندی فرد و ارضای خواسته‌های شخصی اوست.

به گفته شهید مطهری پیش قراولان قرن ما روز به روز عوامل اجتماعی طلاق و انحلال کانون خانوادگی را افزایش می‌دهند و با یکدیگر در این راه مسابقه می‌دهند و آنگاه فریاد می‌کشند که چرا طلاق اینقدر زیاد است این‌ها از طرفی عوامل طلاق را افزایش می‌دهند و از طرف دیگر می‌خواهند با قید و بند قانونی جلوی آن را بگیرند. (مطهری، ۱۳۹۶، ص ۲۳۳)

متأسفانه این معضل در کشورهای اسلامی و در ایران نیز به تدریج گسترش یافته و گروهی از زنان و مردان مسلمان امروزی نیز متأثر از دنیای مدرن با ترجیح لذات فردی خویش و کاهش آستانه سازگاری به آسانی تن به طلاق می‌دهند.

بنابراین یکی از اثرات سوء فضای مجازی اثر آن بر مسئله طلاق در خانواده است.

نتیجه:

در جهان امروز فضای مجازی یک فضای کاملاً حقیقی است که امنیت انسان‌ها را به خطر انداخته است در همه ی کشورهای دنیا این فضا مدیریت می‌شود و در کشور ما رها شده است و مردم بی‌پناه از خطرات آن آگاه نیستند. ارائه پژوهش‌های بیشتر در این زمینه می‌تواند سواد رسانه‌ای مردم را ارتقا بخشد و با ارائه راهکارها از تهدیدات و اثرات سوء آن برزندگی مردم جلوگیری کند.

فهرست منابع:

*قرآن

۱. آیتی و محمودی، اصغر و حسن، ماهی که مهر را برد، همای غدیر، ۱۳۹۴.
۲. آیت الهی زهره و آیت الهی زینب، زندگی دینی در فضای مجازی، تهران، عترت نو، ۱۳۹۷.
۳. آذرتاش آذرنوش، فرهنگ معاصر عربی-فارسی، چاپ هفتم، نشر نی، ۱۳۸۵.
۴. آیت الهی زهره و کوهپایه ایی مریم، کتاب خانواده در عصر دیجیتال کارگاه دوم از مجموع کارگاه های نهضت سواد رسانه ای در فضای مجازی، تهران، انتشارات پشتیبان، ۱۴۰۰.
۵. بوکوفسکی، چارلز، هالیوود، مترجم: پیمان خاکساری، ۱۹، نشر چشمه، ۱۹۸۹.
۶. الحرائی، الحسن شعبه، تحف العقول عن آل الرسول، تهران، اسلامیه، ۱۴۰۲ق.
۷. حبیبیان، شهناز، کتاب آسیب های فضای مجازی، چاپ اول، انتشارات پادینا، ۱۳۹۹.
۸. الکلینی، ابو جعفر محمد، الکافی، دار الکتب الاسلامیه، چاپ تهران، بی تا، ۱۳۷۵.
۹. زاده علی، قاسم، بررسی اهداف، رویکردها و آسیب های شبکه های ماهواره ای بیگانه بر مبنای آیات و روایات دینی، تبلیغاتی شرق، ۱۳۹۳.
۱۰. عباسی ولدی، محسن، بشقاب های پشت بام مان، آئین فطرت، نشر، ۱۳۹۶.
۱۱. جوهری فارابی، اسماعیل بن حماد، الصحاح، مترجم: احمد عبدالغفور عطار، جلد ۱، چاپ چهارم، بیروت، دارالعلم للملایین، ۱۴۰۷ق.
۱۲. صدوق، محمد بن علی، من لایحضره الفقیه، علی اکبر غفاری، جلد ۳، قم، مؤسسه النشر الاسلامی، ۱۴۰۴ق.
۱۳. مطهری، مرتضی، نظام حقوق زن در اسلام، بی جا، صدرا، ۱۳۹۶.
۱۴. بیانات رهبری معظم انقلاب در جمع روحانیون شیعه و اهل سنت کرمانشاه - ۱۳۹۰/۰۷/۲۰
۱۵. بیانات رهبری در دیدار مردم گرمسار - ۱۳۸۵/۰۸/۲۱

مقاله:

۱. سگالین، مقاله بررسی تاثیر و نقش فضای مجازی در سبک زندگی اسلامی، ره آورد نور محمد رضا عطایی/عباس نجفی، ۱۳۷۰.
۲. سی دی سلام گرگ، تهیه شده از برنامه های پخش شده از صدا و سیما.